

Människor och arbete

Gråbo var hem för arbetarfamiljer i Karlskoga från 1870-1970. Genom Gråbos tre lägenheter – från 1885, 1918 och 1942 - ser vi hur livsvillkoren förändras.

Människor i arbete

Gråbo var hem för arbetarfamiljer i Karlskoga från 1870–1970. Huset byggdes av Bofors bruk och rymde som mest nio familjer samtidigt – upp till 60 personer. Här levde människor trångt, ofta i ett enda rum med spis. Familjen var central – männen arbetade på bruket, kvinnorna tog hand om barn, mat, städning och odling. I hemmen föddes, levde och dog människor på samma plats. De äldsta barnen började tidigt arbeta i hemmet och på bruket, medan de små lekte med enkla, hemmagjorda leksaker. Vid 12 års ålder var det vanligt för barn att börja arbeta utanför hemmet under 1800-talet. Människor levde ofta under hårda villkor, men det fanns också en stark gemenskap mellan grannar. Man hjälpte varandra. Kvinnor bidrog ekonomiskt genom att väva eller sy och ibland kunde familjen hyra ut ett rum för att få in lite extra pengar. Genom Gråbos tre lägenheter – från 1885, 1918 och 1942 – ser vi hur livsvillkoren förändras. El och kallvatten dras in, möbler blir fler och konsumtionen ökar. Men mycket är sig också likt: kvinnor bär huvudansvaret för hemmet, männen arbetar långa dagar och barnen växer upp snabbt.

På nästa sida ser ni bilder från arbetarbostaden Gråbo. På Gråbo bodde under olika tider många olika arbetarfamiljer – ibland upp till nio familjer samtidigt. Bilderna visar familjen Berggren som bodde på Gråbo.

Frågor:

- Vilka personer ser du i bilden? Hur gamla verkar de vara, vad har de på sig och vad gör de?
- Hur verkar livet vara för personerna du ser? Hur ser deras kroppsspråk ut, verkar de trötta, glada, upptagna?
- Tror du att de personer du ser hade samma möjligheter och livsval som vi har idag? Varför eller varför inte?
- Hur tror du livet i ett sådant här hem skilde sig från idag?

Avslutande reflektion:

Vad berättar texterna och bilderna om arbetarklassens liv under industrialiseringen?

→ Gjorde industrialiseringen livet bättre?

Eva-Johanna

Eva-Johanna är 45 år och bor i ett rum och kök på Gråbo tillsammans med sin man August och deras nio barn. Hennes dagar börjar tidigt med att bära in ved och vatten, sätta igång spisen och väcka barnen. Hon väver trasmattor i det lilla rummet för att få in extra pengar. På kvällarna, när barnen somnat, sitter hon och lagar kläder eller syr lakan. Hon drömmer om att dottern Emma ska få ett bättre liv än hon själv. När August jobbar kvällsskift måste hela lägenheten vara tyst. Då smyger barnen ut i trädgården, där hönsen pickar bland potatisblasten.

I fabrikernas buller

De män som bodde på Gråbo arbetade vid Bofors bruk – en av Sveriges största järn- och vapenindustrier. Arbetet var fysiskt krävande och pågick upp till 13 timmar per dag, sex dagar i veckan. Smederna stod i hetta, buller och smuts. Många slet ut kroppen redan vid 40 års ålder. Bruket tillverkade stångjärn, och senare även vapen. Alfred Nobel köpte bruket år 1894, vilket gjorde Bofors till en global aktör. Under världskrigen gick produktionen upp – arbetet sågs som så viktigt att männen slapp militärtjänst.

Arbetet gav en viss trygghet, men på bekostnad av hälsa och fritid. Kroppar slets ut, hörseln försvann, och olyckor var vanliga. Ändå var yrkesstoltheten stor, särskilt bland smederna, som såg sig som skickliga hantverkare med en viktig roll i samhället.

Bilderna visar smedjor, fabriker och arbetare i olika delar av länet. De anställda arbetade oftast upp till 13 timmar om dagen, sex dagar i veckan. Under 1800- och 1900-talen var det många olika typer av fabriker som ökade kraftigt i antal.

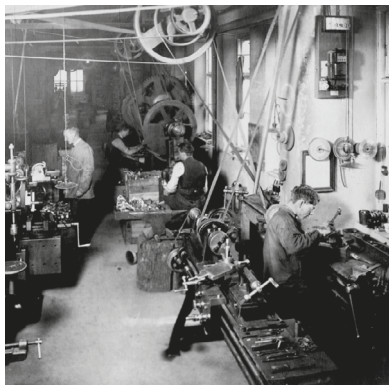
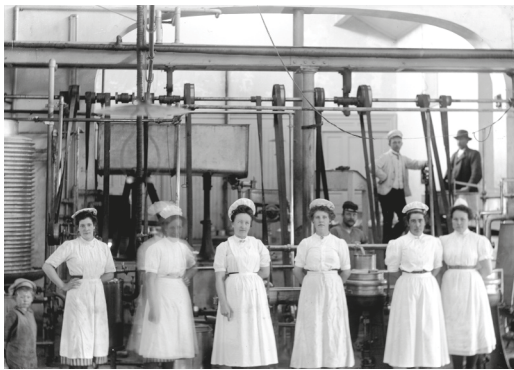
Frågor:

- Vad ser du i miljön – hur ser arbetet ut, vilka jobbar här?
- Vad säger bilden om arbetsmiljön och arbetsvillkoren?
- Hur tror du det var att vara barn i en familj där föräldrarna jobbade här?
- Vad tror du hände med kroppen och hälsan efter ett långt arbetsliv här?

Avslutande reflektion:

Vad säger dessa bilder om industrialiseringens påverkan på arbetslivet?

→ Hur påverkade industrialiseringen människors liv?

Jan-Anders

Jan-Anders har arbetat i smedjan i hela sitt liv. Nu är han 70 år, kroppen värker och hörseln är nästan borta. Men han är stolt. Han var en av de första Lancashire-smederna i Karlskoga. När han var ung kunde han bära glödande järn utan att blinka. Nu bor han kvar på Gråbo med sin hustru Emma, som han varit gift med i över 40 år. Han minns hur svårt det var att få maten att räcka när barnen var små, men också värmen från smedjan – och från gemenskapen mellan arbetarna. Bland grannarna kallas han för Penning-Jan, eftersom man tycker att han är sparsam. Han plockar varenda pinne på vedbacken, för att kunna elda värme i lägenheten.

Värdefulla föremål

Livet på Gråbo präglades länge av självhushållning. Familjerna odlade potatis och grönsaker, hade höns och gris, vävde egna mattor och lagade slitna kläder. Föremålen i hemmen var ofta enkla: träslevar, kopparkärl, hemvävda textilier. Vissa saker, som slevar av ben eller luffarslöjd, köptes av kringvandrande försäljare. Bröd bakades bara några gånger om året och hängdes i taket för att skyddas från råttorna. Vatten bars i hinkar från älven, och dass fanns i boden ute gården.

Föremålen visar en livsstil där man tog till vara, lagade och sparade. Det var ett resurssnålt liv, man fick göra vad man kunde med det man hade. Det var också ett slitigt liv, särskilt för kvinnor som bar huvudansvaret för att få allt att fungera.

På bilderna nedan så ser ni att i hemmen på Gråbo fanns inte många ägodelar. Föremålen var ofta ärvda, köpta på auktion eller tillverkade själva. Kvinnorna vävde, sydde och konserverade, och hushållet styrdes av självhushållning snarare än konsumtion.

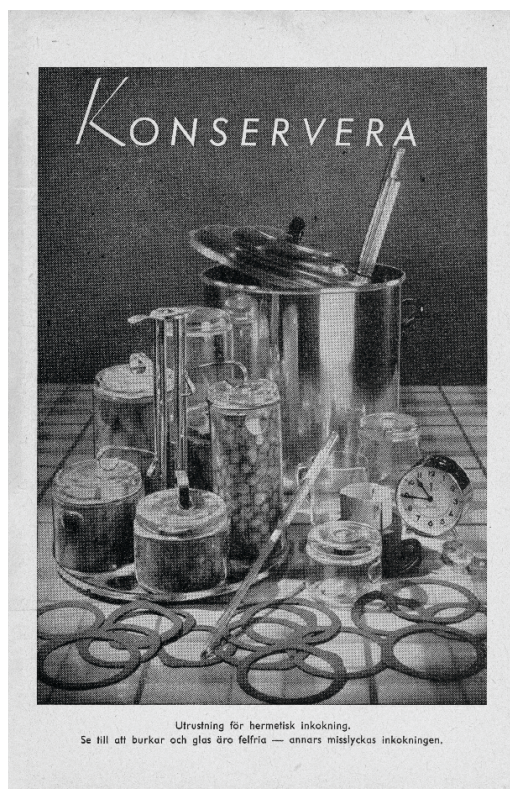
Frågor:

- Vad ser ni för föremål, och vad användes de till?
- Vad säger det om vardagen – arbete, barnomsorg, matlagning?
- Vad visar föremålen om livsstil och resurser jämfört med idag?
- Hur stor påverkan kan föremålen ha haft på miljön?

Avslutande reflektion:

Vad säger dessa föremål om vad som var viktigt i människors liv?

→ Vad säger de föremål som vi använder idag om vad som är viktigt i våra liv?

Gun-Britt

Gun-Britt är fyra år och älskar sin trasdocka, sydd av mamma Rut. Dockan sover i en liten låda bredvid kökssoffan. På väggen hänger mammas broderade bonad och i hörnet står radion som spelar dansmusik om kvällarna. Rut visar Gun-Britt hur man konserverar päron i glasburkar, men säger att sockret måste sparas. När Gun-Britt får följa med till affären får hon ibland en karamell – men bara en. Hennes favoritställe är trappavsatsen, där hon tittar på regnet och räknar hinkarna med ved. Hon vet att inget får gå till spillo.

Att bo i en arbetarbostad

Att bo på Gråbo innebar att leva tätt inpå andra – ibland i bara ett rum. Här lagades mat, diskades, sovs och tvättades i samma rum. Barn sov skavfötters i utdragssoffor, och badade i balja i köket. Det var kallt på vintern och varmt på sommaren – utan el, vatten eller avlopp. Men det fanns också gemenskap. Grannar hjälptes åt med barnpassning och vid sjukdom. Man firade högtider tillsammans och bjöd på smakbröd efter bullbak.

Trots trångboddheten beskriver många livet som varmt – socialt, tryggt och fullt av vardagsliv. Men det var också ett liv utan avskildhet, där vardagen styrdes av arbete och överlevnad.

Bilderna visar inredning och miljöer från hemmen på Gråbo. Här bodde många familjer i små spisrum eller ett rum och kök. Trots trångboddhet fanns ofta värme, gemenskap och hjälp över gränserna.

Frågor:

- Hur ser bostaden ut – vilka funktioner finns, vad saknas?
- Hur kan familjerna levt tillsammans i bara ett eller två rum?
- Vad berättar bilderna om hur livet förändrades mellan 1885, 1918 och 1942?
- Hur påverkas barn, föräldrar och jämställdhet av boendesituationen?

Avslutande reflektion:

Vad berättar boendet om livet som arbetarfamilj?

→ Hur skiljer det sig från livet du lever idag?

Emma Berggren

Emma har bott på Gråbo i över trettio år. Hon kan huset utan och innan – knarrande golv, dragiga fönster och trappan som barnen halkar i när det är halt. Hon har fött elva barn i det lilla spisrummet. Fem av dem lever inte längre. När grannfrun ska föda går Emma dit med ett varmt bad och stannar hela natten. Hon minns när Jan kom hem med en ny symaskin – det finaste de ägt. På lördagskvällarna bakar hon pepparkakor och hänger upp i kopparkrukorna. Hon ser hur livet förändras – men på Gråbo är gemenskapen det som består.

